

Vrienden In Flanders Fields Museum

Driemaandelijkse nieuwsbrief
Afzendadres: Documentatiecentrum,
Janseniusstraat 9, B-8900 Ieper
Afgiftekantoor 8900 Ieper 1 - P3A9021

België - Belgique
P.B.
8900 Ieper 1
BC 6308

VIFF *flash*

december 2009 – januari – februari 2010

33.1

REDACTIONEEL

16 miljoen euro voor de uitvoering van “de” 5 projecten (zie straks ‘Mentioned in Despatches’). Dat is het bedrag dat de Vlaamse overheid veil heeft om elk jaar 500.000 bezoekers naar de Westhoek te “lokken”, want die zullen goed zijn voor een jaarlijkse omzet van 35,2 miljoen euro.

We zullen er dus niet naast kunnen kijken, 2014 gaat een bijna olympische start tegemoet.

Ongetwijfeld laait de discussie over het “lokken” weer op. Ook ik huiver bij de gedachte dat kwantiteit zal primeren boven kwaliteit. Dat we een kwaliteitsvolle infrastructuur met historisch correcte informatie aangeboden zullen krijgen, staat buiten kijf. De initiatieven die het afgelopen decennium het licht zagen, bewijzen dat.

En niemand wil dat de Westhoek (die verre uithoek van Vlaanderen, bijna “het einde van de wereld”, grapt men in het binnenland) een achtergesteld gebied blijft.

Wanneer ik echter de nu al vele bezoekers in Ieper zie rondtrekken met plastic zakken gevuld met ‘Belgian chocolates’ (ongetwijfeld gekocht na het proeven van een ‘free sample’, oh cliché!), dan fronsen mijn wenkbrauwen zich. Krijg je dààr nu kippenvel van, denk ik dan. Waar zit de empathie en kunnen we dat meten? Wie komt later ooit terug naar de voormalige frontstreek met in zijn reiskoffer de vele – meestal niet zo smakelijke – persoonlijke verhalen? Ik kijk uit naar 2019, het jaar nà... (P.Br.)

Het bestuur van de VIFF wenst u een **warm eindejaar** en een **vredevol 2010!**

<u>Redactie</u>	Patrick Bracke, patrick.bracke@gmail.com
<u>Verantw. uitgever</u>	Gilbert Ossieur, gilbert.ossieur@skynet.be Wieltje 11, 8900 Ieper
<u>Bijdragen</u>	Patrick Boone, patrick.boone@telenet.be Patrick Bracke, patrick.bracke@gmail.com Freddy Rottey, frottey@yahoo.com Chris Spriet, chris_spriet@hotmail.com
<u>Vorm</u>	B.AD

Auteurs zijn verantwoordelijk voor hun tekst. Voor gehele of gedeeltelijke overname is toestemming van de auteur vereist.

Deadline voor volgende aflevering: 4 februari 2010.

Mail uw bijdrage naar flash@vriendeninflandersfields.be.

Postadres VIFF: Documentatiecentrum
Janseniusstraat 9, B-8900 Ieper
057 / 23 94 50

www.vriendeninflandersfields.be
info@vriendeninflandersfields.be

Abele, rommelmarkt, 31 mei 2009

© 2009, Diederik Vandenbilcke, diederik.vandenbilcke@telenet.be

Deze fotorubriek staat open voor iedereen met een fotografisch oog. Het onderwerp van de foto dient verband te houden met de Eerste Wereldoorlog of de vredesgedachte. U kan uw foto in digitaal formaat (minimum 300 dpi) sturen naar flash@vriendeninlandersfields.be. Hou er rekening mee dat we de foto in grijswaarden afdrucken.

VIFF

Vrienden In Flanders Fields Museum

VIFF-NOCTURE: “Till we meet again, a tribute to Jim Robinson”

The Fondy Riverside Bullet Band en vrienden – 18 september 2009

Het concert ‘Till we meet again, a tribute to Jim Robinson’ gebracht op 18 september 2009 in de Ieperse Lakenhallen door The Fondy Riverside Bullet Band, Sammy Rimington en Koen De Cauter was het laatste concert in een lange rij van internationale vredesconcerten die begonnen waren in 1992. De titel van het concert had ook werkelijk betekenis. ‘Till we meet again’ was de titel van het allereerste stukje muziek dat Jim Robinson, de centrale figuur van dit laatste Vredesconcert, leerde spelen in de oorlog. Het was een melodietje van een smartlap uit 1918 die in de bange oorlogsdagen van tijdelijk of definitief afscheid als vanzelf een hit werd. Het concert paste in het kader van de tentoonstelling ‘Camiel Van Breedam, Wat overblijft – ce qui subsiste – what remains’ die tot 4 oktober 2009 liep in de Lakenhallen. Piet Chielens bracht tussen de muziek door, het verhaal van Robinson, zijn oorlog en zijn muzikale ontmoetingen.

Jim Robinson werd geboren op kerstdag 1892 in Deer Range, Louisiana. Tot 1917 had hij in de buurt van New Orleans gewerkt als handarbeider en de blues gespeeld op de gitaar die zijn vader hem als kind cadeau had gedaan. Zo was het in Louisiana voor de zwarte bevolking in die dagen. Maar 1917 was een vreemd jaar. Het was een jaar waarin alles anders zou worden. Voor Jim, voor de Verenigde Staten, voor New Orleans en haar

muziek, en voor ons hier in Vlaanderen. Volgend op de officiële oorlogsverklaring aan het Duitse Keizerrijk op 2 april 1917, kondigden de Verenigde Staten in mei een algemene dienstplicht af voor alle mannen. Zoals alle Amerikaanse mannen tussen 21 en 30 jaar, liet Jim Robinson zich in mei 1917 registreren in zijn geboortestad. Alles samen zouden uiteindelijk meer dan één miljoen Amerikanen naar Europa vertrekken waar de uitgeputte bondgenoten op hun versterking wachtten langs het Westelijk Front.

Toen Jim einde 1917 aankwam in Frankrijk, werd hij meteen ingedeeld in een eenheid van het grote zwarte Labour Corps. Maar niet voor lang. De divisies van de American Expeditionary Force in Frankrijk dienden eigen militaire blaaskapellen te vormen. Toen in de zwarte eenheid van Jim Robinson tijdens een appel naar muzikanten werd gevraagd, stelde Jim zich kandidaat. Jim speelde enkel gitaar maar een andere kandidaat, Willie Foster, broer van de legendarische contrabassist Pops Foster, verzekerde hem dat hij om het even welk blaasinstrument kon aanleren. Zo gebeurde ook. Jim leerde trombone spelen en kon zo aan de grootste ellende van de oorlog ontsnappen. Na de oorlog keerde hij terug naar New Orleans en speelde een halve eeuw lang een belangrijke rol in de jazzmuziek van zijn geboortestad.

In zijn aanstekelijke hommage aan zijn grote muzikale voorbeeld leidde Camiel

Van Breedam, op 18 september 2009 en op trombone uiteraard, met zijn Fondy Riverside Bullet Band en vrienden Sammy Rimington en Koen De Cauter, het enthousiaste publiek door twee uur prachtige zwarte muziek van New Orleans. Het concert sloot 15 jaar, 16 avondvullende vredesconcerten, en een reeks van 14 CD's af. ‘Till we meet again’ bood de kans om passend afscheid te nemen. Dat kunnen ze in New Orleans immers als nergens elders. Zelfs begrafenissen zijn er voornamelijk mooie gebeurtenissen. De Vredesconcerten werden dan ook te ruste gelegd met een traditionele New Orleans Function.

Jim Robinson zei ooit: “Als ik muziek speel dan wil ik mijn gevoelens doorgeven aan de ander. Ik probeer iedereen gelukkig en tevreden te maken met mijn muziek.” Ik ben in elk geval meer dan tevreden huiswaarts gekeerd. Touwens, ik niet alleen.

(P.Bo. – Zeer korte samenvatting van de bindteksten van Piet Chielens.)

DE QUOTE

“Oorlog verstoort het menselijk nabuurschap. Oorlog kan nooit een middel zijn om politiek te bedrijven, want politiek moet de cultuur dienen. Cultuur staat ten dienste van de samenleving, en oorlog is de negatie daarvan.”

Richard von Weizsäcker, voormalig president van de Bondsrepubliek Duitsland (1984-1994)

Op 17 oktober 2009 werd vroeg verzamelen geblazen aan het station te leper voor een Nederlandse ééndaagse. Om 07.00 u. werd de verre busverplaatsing aangevat naar Harderwijk, Amersfoort en Doorn. Behalve dat voor het vertrek enkele deelnemers op de verkeerde bus zaten – er was namelijk nog een bus van dezelfde firma die naar Utrecht reed – was de start vlekkeloos verlopen. Ook de extra opstapplaatsen te Kortrijk en Antwerpen zorgden voor geen noemenswaardig oponthoud.

Na een gemoedelijke busrit en iets vóór 11.00 u. werden we hartelijk verwelkomd met een kop koffie en een plak Zeebeer in het Stadsmuseum van Harderwijk. Eindelijk ging de vraag wat nu Zeebeer is, beantwoord worden. Zeebeer, genoemd naar de Harderwijkse zeeweringen, is een ambachtelijk gebakken brood, rijk aan abrikozen, amandelschaafsel, hazel- en walnoten en suiker. Daarna was het tijd voor de tijdelijke expositie 'Achter den Pinnekesdraat'. De tentoonstelling belichtte niet de overheersing door een vreemde natie maar de unieke taak die was weggelegd voor de inwoners van Harderwijk om gedurende vier jaar ongeveer 15.000 Belgische militairen

en talloze burgers op te vangen. Ook de gastvrijheid, de tolerantie in deze opgedrongen samenleving en hoe er op werd teruggekeken, werden uitvoerig toegelicht.

Na de buffetlunch en nadat quasi iedereen het boekje 'Gehalveerde mensen, Het Belgenkamp in Harderwijk 1914 – 1918' had aangeschaft, vertrokken we naar het Belgisch Ereveld, één van de weinige overblijvende stille getuigen in de stad die nog herinnert aan de internering. 349 Belgische militairen, afkomstig uit verschillende kampen, worden er herdacht. Velen onder hen overleden aan de gevolgen van de Spaanse griep. Zes van de acht doden die vielen tijdens de opstand die uitbrak in december 1914 in Kamp Zeist liggen er eveneens begraven. Voor al deze militairen in het algemeen en voor Henri Vermon uit Hollebeke in het bijzonder hielden we onder leiding van ondervoorzitter Ludwigh Devlieghere een ingetogen Remembrance.

Men kan het nu mooi vinden of niet maar uiteraard konden we op weg naar Doorn het Belgenmonument te Amersfoort niet links laten liggen. Ook het Belgenmonument (*) is nog één

van die weinige tastbare restanten van het verblijf van de Belgische vluchtelingen en geïnterneerden tijdens de Grote Oorlog. Het monument werd als blijk van waardering (later bleek als werkgelegenheidsproject) voor de genoten gastvrijheid opgericht door geïnterneerde Belgische soldaten naar een ontwerp van de ons bekende architect Huib Hoste. Het monument bestaat uit een hoofdgebouw en een iets verderop gelegen muur met diverse reliëfs die het thema droefheid uitbeelden. Ze zijn van de Amsterdamse stadsbeeldhouwer Hildo Krop. Krop die zelf niet onbesproken was, wilde aanvankelijk, gedreven uit zijn afkeer voor de oorlog, het Belgenmonument ontwerpen ter nagedachtenis aan de Belgische soldaten die tijdens de opstand tegen de Nederlandse bewaking om het leven gekomen waren. Zijn ontwerp werd echter om politieke redenen afgevoerd. Vandaag de dag huisvest het hoofdgebouw van het monument de Nederlandse beiaardschool.

In de vroege namiddag zetten we dan nog koers richting Doorn. Huis Doorn, oorspronkelijk een uit de veertiende eeuw daterende waterburcht, dankt zijn bekendheid aan de laatste bewoner,

de Duitse keizer Wilhelm II die op 10 november 1918 asiel had gekregen van de Nederlandse regering. De keizer bewoonde dit landgoed van 1920 tot aan zijn overlijden in 1941 temidden van herinneringen aan de Hohenzollerns, zijn eens machtige voorgeslacht van keurvorsten, koningen en keizers.

De inrichting van Huis Doorn is afkomstig uit de paleizen in Berlijn en Potsdam. Schitterende meubels, schilderijen en zilver maakten het de vorstelijke asielzoeker mogelijk om overeenkomstig zijn stand

te blijven leven. Naar verluidt waren maar liefst 59 treinwagons nodig om de keizerlijke inboedel van zijn paleizen naar Doorn te brengen.

Deze keizerlijke residentie in ballingschap is nu een museum. De oorspronkelijke inrichting is nog helemaal intact en biedt de bezoeker een authentiek beeld van internationaal vorstelijke wooncultuur. Tot onze grote spijt was de rondleiding die vakkundig en gedreven werd gebracht, voorbij zonder dat we het wisten. Tot spijt van de vele vraagstellers.

Maar de lange terugweg moest, zoals afgesproken, worden aangevat. Tevreden en in de wetenschap dat we volgend jaar opnieuw op pad gaan, bereikten we leper om 21.15 u. Het was een lange dag geweest. Maar het was een leerrijke dag die ons een ander aspect van die Grote Oorlog had leren kennen. (P.Bo.)

(*) De beeldbank van het Archief Eemland bezit enkele schitterende historische foto's (www.archiefeemland.nl).

Omtrent Gabrielle PETIT (20 februari 1893 – 1 april 1916)

8. Petit(e) histoire.

De jonge Gabrielle is buitengewoon intelligent en bezit een onvoorstelbare wilskracht. Daarbij kan ze niet met onrecht om. Tegen haar grootvader zegt ze, zwaaiend met haar vork: “Als papa mama zou willen slaan, zou ik op zijn rug springen, ik zou hem krabben en zijn haar uittrekken!” (*)

Het weeshuis van Brugelette. Een non vraagt de negenjarige Gabrielle waarom ze niet weent, zoals de anderen. “Wenen, waar is dit goed voor? Ik moet hier toch blijven.” (*)

Gabrielle had een aversie tegen haar vader en zijn hele familie. En blijkbaar was dit wederzijds!

Op een treinreis van Rijsel naar Gent werd Gabrielle, in mannenkleden, benaderd door een homoseksuele Duitse kapitein. Ze zag geen kans om zich van hem te ontdoen en op een hotelkamer in Brussel kon ze eindelijk ontsnappen, waarbij ze haar overjas moest achterlaten. Vermomd als krantenverkoopster keerde ze terug om de jas op te halen en zag dat de Duitser er de politie had bijgehaald om achter de identiteit van de eigenaar van de jas te komen. (*)

Rechter: “Uw koning is een koning van karton!”

Gabrielle: “Mijn koning zit in de loopgraven bij zijn soldaten; uw keizer zit achter het front met zijn hofhouding!”. Of in de versie van Theodoor Sevens:

-- Waar is uw Land, uw Koning?
-- Mijn koning trotst u in het heir;
Uw keizer kijkt van verre,
Maar stelt zich zelve niet te weer....(*)

Rechter: “Zwijg! Een vrouw moet zich niet met politiek bemoeien!”

Gabrielle: “Een Duitse misschien! Maar Belgische vrouwen zijn burgers van hun land. Ik moet mijn onderdrukte land

verdedigen zo goed als ik dat kan.” (*)
De nacht voor haar executie maakte Gabrielle haar borduurwerkje af.

Aan een bewaker vraagt ze een lok van haar haar af te knippen en die aan haar zus Hélène te bezorgen. Bij gebrek aan een schaar, gebeurt het met een zakmes.

Wanneer een Duits officier haar de blinddoek wil omdoen, zou ze die geweigerd hebben met de woorden: “Respecteer tenminste de laatste wens van een vrouw die gaat sterven!” (*)

Bij haar executie droeg ze de schoenen die ze van haar vriendin Julia Lallemand (mevrouw Kléber) had gekregen.

Twee leden van het executiepeloton zouden geweigerd hebben te schieten, wat hen eveneens de dood met de kogel opleverde. Men zou hen begraven hebben naast Gabrielle Petit. (*)

Cel nummer 37 in de gevangenis van Sint-Gillis is, onder supervisie van de Fédération Nationale des Prisonniers Politiques de la Guerre, een tijdlang een bedevaartsoord geweest voor bewonderaars van “de nationale heldin”. Toen kenden gevangenisblijken nog niet het probleem van de overbevolking!

Over het leven van Gabrielle Petit werden twee films gedraaid: *La Libre Belgique et l' héroïque Gabrielle Petit* (1920) van Armand du Plessy en *Femme belge Gabrielle Petit* (1928) van Francis Martin. In 1920 verscheen ook het toneelstuk *Gabrielle Petit* van A. F. Stocq en *Gabrielle Petit, vaderlandsch gedicht en levensschets* van Theodoor Sevens.

Het Koninklijk Legermuseum in Brussel bewaart een blouse en wat andere spulletjes die uit de cel van Gabrielle komen.

(*) *Eenmaal de wierook verdwenen, blijft van deze door de vroege biografen*

gekoesterde verheerlijkende beweringen nog maar weinig overeind!

Appendix 1. De Boekhoute-connectie. (*)

Deze (geleende!) titel roept connotaties op met “een nieuwe thriller, weldra in de zalen”? Geen toeval. Dat het daar “spannend” was, noem dit gerust een understatement. Het Oost-Vlaamse polderdorp was tijdens Wereldoorlog 1 erg in trek bij mensen die om de meest uiteenlopende redenen de grens over wilden. Ze werden daarbij geassisteerd door leden van plaatselijke verzetsnetwerken die vaak hun eigen leven op het spel zetten uit idealisme of, en dit valt niet te ontkennen, ook wel voor de centen.

Wanneer ik het portier van de gekoelde auto achter me dichtklap, valt het des te meer op hoe drukkend en plakkerig warm het is. Er zit onweer aan te komen. Boekhoute. Het dorpsplein, heraanleg in uitvoering. De kerk. De vissersboot. Het monument. Een paar mensen achter een biertje op een terrasje.

In mijn hoofd de tekst van pastoor Paul Van Britsom (Sinaai 1905 – Belsele 1989) over de Eerste Wereldoorlog in de regio en daarom ben ik hier gekomen, uit nieuwsgierigheid, want je kunt wel over die dingen lezen, maar “er zijn” is toch net dat ietsje anders.

Ik kies de schaduwkant, op weg naar Noordstraat 40. Louis Goossens is in het beste geval nog een herinnering en het zal er ook geen verzamelplaats meer zijn van “moedige mensen”, koeriers die documenten over de grens brengen, maar het hoeft verbazend weinig verbeelding om in het huidige volume nog “het café en de winkel” te herkennen. Om de hoek, achter de poort, blaft driftig een hond: trouw doet hij wat op het bordje staat, hij waakt. Over het muurtje zie ik de achterzijde van het huis: een koertje, wat bijgebouwtjes. Daar vandaan vertrokken ze misschien wel, wanneer het duister

gevallen was, wanneer er geen maan was of ze achter wolken schuil ging, naar “de draad”, op hun gevaarlijke missie, met hun compromitterende inlichtingen voor de Britse Geheime Dienst en brieven voor soldaten aan het front.

Graafjansstraat 3 ligt dan weer een stukje verderop, de Isabellastroom over, de oevers ervan onder het groot hoefblad. Het is mooi van daaruit de kerktoeren te zien: Duitse observatiepost destijds en permanent bemand, schreef eerwaarde heer Van Britsom. De Graafjansstraat, oneven kant, heeft allemaal recente huizen, dikwijls verborgen achter flinke taxushagen. Ik ben een beetje ontgoocheld en vrees dat mijn verbeelding hier sterker op de proef gesteld wordt. Blijkt dat het laatste huisje uit achttienhonderd en zoveel een paar jaar geleden gesloopt is. Ja,

Gabrielle Petit, de draad, smokkelen, mensen over de grens brengen, het zit nog in het collectieve geheugen. Of is het de lokale pers die, anticiperend op de geplande komst van een kunstwerk en een tentoonstelling, allerlei onder het stof vandaan haalde en met wat duiding voor de dag komt? Er was onlangs nog een lezing over “de draad” in Philippine, verneem ik. Ik denk vluchtig aan Marie-Léonie Vanhoutte en herberg De Zwaan en te sterk gekruide mosselen. Nummer 3, nieuw, haag. Daar stond toen de woning van Alfons Parez en Magdalena Dierickx waar Duitse grenswachten werden omgekocht en men precies te weten kwam wanneer een veilige oversteek gemaakt kon worden. Moeder Parez smokkelde brieven in houten klompen die ze over de draad gooide. Vader Parez bracht ooit drie Franse soldaten over de grens; een was

onvoorzichtig en werd geëlektrocuteerd. Toen waren er nog maar twee...

Leonie Rammeloo en Emilie Schatteman zijn zeker niet vergeten: begraafplaats, oude gedeelte, vooraan. Dit is perfecte informatie. Ik moet terug; het hek, de achteringang, had ik al bemerkt en het bord met het sluitingsuur: 17.00 uur. Ruimschoots de tijd. De moderne uitbreiding met strooiweide, urnemuur, het tot hoogglans gepolijste graniet van zerken, allemaal goed, maar wat er aan ontbreekt: de charme van het patina van het verleden. Een bres in de oude omheiningsmuur, en dat is het: arduin, blauwsteen, verweerd, overhellend, hier en daar iets monumentaals (groot zijn, ook over de dood heen), geharkte paden, de juiste toets. Bij de ingang zie ik ze: Leonie Rammeloo, Emilie Schatteman, Isidor Van Vlaanderen (FOTO).

Keurige zerkjes op een rij met een foto en datum: 12 september 1917 (**), witte keien, een aandoenlijk aandenken “A ma soeur” op de grond. Niet vergeten. Ik vind het van mezelf een beetje respectloos dat ik foto’s neem; er is niemand en toch maant iets me het noodzakelijke kwaad discreet te houden, geen voet op de keien te zetten, bijvoorbeeld.

Weer op straat. Het is drukker geworden, er is schooljeugd met rugzakken vol boeken (de periode van de proefwerken) en op het dorpsplein zie ik waar ze zo plots vandaan komen: de klapdeuren van nog een bus zwaaien open. Zouden zij nog weten wat hier allemaal gebeurde? Ik vrees dat er geen “Boekhoute-connection”- game bestaat en de geschiedenislessen zijn, onder druk van commissies vol bevlogen pedagogen, ook niet meer wat ze ooit waren.

Het monument aan de kerk.
“Opgeëischte, gestorven,

terechtgestelde... I. Van Vlaanderen, E. Schatteman, K. Waegenaer, E. Rammeloo, J. Van Branteghem, E. Lambrecht, T. Serie.”

Paul Van Britsom, denk ik, in je tekst voel ik dat je ook twijfelde of Gabrielle Petit hier ooit persoonlijk kwam, zoals de overlevering het wil, maar hier te zijn was, hoe dan ook, een ervaring, je was een goede gids en je hield zelfs het onweer af! Bedankt!

(*) Tussentitel ontleend aan “De vrouwen van Wereldoorlog 1”, Denise de Weerd.
(**) Wat *Virginie Loveling* op 17 september 1917 in haar oorlogsdagboek schrijft, laat weinig aan de verbeelding over: “Geruchten, welke griezelen doen, zijn hier in omloop ter gelegenheid der tooneelen, welke bij deze terechtstelling [12 september 1917] hebben plaats gegrepen. Het volgend verhaal komt van een gebuur, die alles van op zijn dak heeft gezien [bij de executies werden uitsluitend Duitsers toegelaten]: de

meisjes schreeuwden en liepen weg op het plein der Schijfschieting; weder ter aangestelde plaats gesleurd, viel de eene, alzoo werd op haar geschoten. Ze was niet dood, rees overeind met hartverscheurende kreten en een toeschietend officier maakte ze met een schot in de borst af. Twee der als beulen dienstdoende soldaten vielen in onmacht. Heeft de verteller overdreven? Ik weet het niet. Hij was zoozeer onder den indruk dat zijn mond beefde... Vijf [vrouwen] zijn er die dag doodgeschoten. Onder hen komt de naam voor van Leonie Rammeloo van Bouchaute (...) Een der gedooden was zeventien, de andere twintig jaar oud...”

(wordt vervolgd) (F.R.)

Executieplaats aan de Offerlaan te Gent (foto's: Patrick Bracke)

Rechtzetting i.v.m. item “17 juni 2009 – Zonnebeke” in vorige Flash.

Hierin lezen we: “De nieuwe Belgische consul in Christchurch, Lieve Bierque, schenkt twee kunstwerken aan de gemeente Zonnebeke”. De heer Guy Faes, huidig Belgisch consul laat weten dat hij nog steeds de dienst uitmaakt en vindt het jammer dat mevrouw Bierque zich uitgeeft als de nieuwe consul.

15 augustus 2009 – Brussel: de VRT verwerft de uitzendrechten op het historische woordarchief van de Elfnovergroep, een belangrijk Vlaams auditief archief over de Eerste Wereldoorlog. De Elfnovergroep verzamelde vanaf eind jaren zeventig in totaal vijftig getuigenissen van oudstrijders en inwoners van de regio van de Salient, goed voor 60 uur opnames. Die zijn nu gedigitaliseerd. Het initiatief kadert in het VRT-project ‘2014-18. De Grote Oorlog. 100 jaar later’ (www.deredactie.be/cm/vrtnieuws/project20142018). (Bron: Klara)

21 augustus 2009 – Zonnebeke: ontdekking op een private werf van overblijfselen van diverse Duitse houten constructies uit 1915-1917. Gezien de zware verwoestingen tijdens de Derde Slag om Ieper spreekt men van een uitzonderlijke vondst. De opgravingen gebeurden door het Memorial Museum Passchendaele 1917 en de intergemeentelijke archeologische dienst Archeo7. (Bron: persbericht Toerisme Zonnebeke)

13 september 2009 – Altrincham (Greater Manchester, VK): onthulling van een gedenkplaat in Chapel Street. 161 mannen uit 60 huizen in de straat meldden zich voor dienst bij het Britse leger. 29 van hen keerden niet terug. Koning George V prees reeds tijdens WO I de inwoners van de straat. De huizen verdwenen in 1960 om plaats te maken voor appartementsgebouwen. (Bron: BBC News-website)

29 september 2009 – Ploegsteert: herdenking van de 50ste overlijdensdatum van Bruce Bairnsfather, officier-cartoonist. Het eerbetoon van 6 Belgische cartoonisten is terug te

vinden in een nieuw boek ‘The Best of Fragments from France’. Het IFFM wijdde enkele jaren geleden een tentoonstelling aan Bairnsfather. (Bron: persbericht Ecc Cartoonbooks Club)

18 oktober 2009 – Londen (VK): de Britse krant The Sunday Times, plaatst het IFFM op zijn lijstje van ‘The world’s 12 coolest museums’. De krant prijst voornamelijk de kiosken met getuigenissen aan die te bedienen zijn met een “high-tech ticket”. Ook niet te vergeten zijn de “bloodstained handkerchiefs dredged from the surrounding battlefields”. (Bron: The Sunday Times)

20 oktober 2009 – Ieper: overhandiging door een familielid van een Britse veteraan van een tapijtje dat hij in 1915 meenam uit de Sint-Maartenskerk. Het tapijtje stelt Jezus Christus met de kraaiende haan voor. Het krijgt een plaatsje in de kerk. (Bron: Het Nieuwsblad)

22 oktober 2009 – Antwerpen: een tekening van Eugeen Van Mieghem (1875-1930) uit een Israëliëse privéverzameling wordt openbaar verkocht aan een Nederlands verzamelaar voor de recordprijs van € 22.600 (geschatte waarde: € 3.000 à 4.000). De tekening in kleurpotlood (21 op 16 cm) stelt de echtgenote van de kunstenaar voor. Zijn oorlogswerk was te zien in het IFFM van 27 oktober 2001 tot 6 januari 2002 in de reeks “Oorlogsgetuigen”. (Bron: De Morgen)

23 oktober 2009 – VSA: de Vlaamse jeugdroman “Age 14” van de hand van Geert Spillebeen (Radio 1-journalist en VIFF-lid) verschijnt in Engelse vertaling. Zijn ander werk ‘Kipling’s Choice’ kreeg eerder al 3 bekroningen in de VS. (Bron: persbericht auteur)

23 oktober 2009 – Hiiumaa (Ests eiland in de Baltische zee): ontdekking van HMS E18, één van een aantal Britse duikboten die door Winston Churchill naar de Baltische zee werden gestuurd om het transport van Zweeds ijzererts naar Duitsland te verhinderen. De duikboot zonk vermoedelijk op 2 juni 1916 na aanvaring met een mijn. 31 bemanningsleden vonden de dood.

Een afstammeling van een Australisch bemanningslid leidde na jaren onderzoek een Zweeds team naar het wrak. (Bron: BBC News-website)

25 oktober 2009 – Manchester (VK): de ‘War Memorials Trust’ zoekt de originele standplaats van een zwaar beschadigd oorlogsmonument waarop de namen van 60 gesneuvelde Mancunians staan. Het staat al jaren op het terrein van een schroothandelaar. (Bron: BBC News-website)

29 oktober 2009 – Diksmuide: Geert Bourgeois, Vlaams minister o.a. bevoegd voor toerisme, wil de Westhoek op de toeristische kaart zetten in het kader van 100 jaar Eerste Wereldoorlog. Vijf grote projecten staan op stapel: het vernieuwde IFFM, de bouw van de onthaalstructuur voor de begraafplaats Lyssenthoek (Poperinge), de uitbreiding van het Memorial Museum Passchendaele met een museumtuin, de vernieuwing van het IJzertorenmuseum en de bouw van een bezoekerscentrum Ganzenpoot te Nieuwpoort. (Bron: De Standaard)

1 november 2009 – Hartlepool (VK): Britse soldaten proberen jongeren ervan te overtuigen respect te tonen voor het gemeentelijk oorlogsmonument, dat al meerdere malen zwaar gevandaliseerd werd. De huidige militairen zien zichzelf als de band met de wereldoorlogen van vorige eeuw. (Bron: BBC News-website)

3 november 2009 – Gent: een analyse van meer dan 700 bodemstalen genomen in de voormalige frontstreek leert ons dat er op sommige plaatsen sterk verhoogde concentraties zware metalen aanwezig zijn. Het gaat om koper, zink en lood. De concentraties zijn evenwel niet alarmerend. Veel lood is terug te vinden in het gebied ten oosten van Ieper. De resultaten zijn terug te vinden in een studie opgemaakt door de UGent, in samenwerking met de Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij. (Bron: Het Nieuwsblad)

4 november 2009 – Wigan (Lancashire, VK): de Britse drogisterijketen Bodycare herroept haar beslissing tot een verbod op het dragen van de “Poppy” nadat oud-strijders protesteerden. Voor

het verbod riep de bedrijfsleiding het argument “om bij het dragen van uiterlijke kentekens geen collega’s en klanten te choqueren” in. (Bron: BBC News-website)

4 november 2009 – Cambridge (VK): het ‘National Heritage Memorial Fund’ schenkt de universiteit van Cambridge £ 500.000 om het archief van Siegfried Sassoon te bewaren. In totaal is er 1,25 miljoen pond nodig. De officiële Sassoon-biograaf Max Egremont leidt de geldinzamelingscampagne van de universiteit.

8 november 2009 – Internet / Ieper: de Royal British Legion (de organisatie achter de ‘Poppy Appeal’) roept op haar Twitter-pagina om een stilte van twee minuten te respecteren op Remembrance Sunday (8 november). Twitter is een sociale netwerksite met meer dan 50 miljoen gebruikers. Duizenden leden sturen de boodschap door. Aan de Menenpoort in Ieper plant de organisatie meer dan 40.000 poppies. Op elke bloem staat een boodschap voor een slachtoffer van huidige en voorbije gewapende conflicten. (Bron: The Royal British Legion)

11 november 2009 – Oxford (VK): de universiteit van Oxford maakt Siegfried Sassoons manuscripten toegankelijk via het internet. Bij elk document krijg je situering. Je kunt volgen welke correcties en varianten de auteur heeft uitprobeerd. Website: www.oucs.ox.ac.uk/ww1lit/collections/sassoon. (Bron: F.R.)

Krijgsgewoel tentoon

In het opzetten van tentoonstellingen die de gedachte aan oorlog en vrede levendig houden koppelt ons Museum sinds jaren expertise aan inventiviteit. Ook elders getuigen hoogst behartenswaardige initiatieven van eenzelfde bekommernis om de geesten stapsgewijs verder te brengen dan het wapengekletter in wat voor vorm ook.

Zo het initiatief Bilderschichten (Image Battles) – 2000 jaar nieuws uit de oorlog (22 april – 4 oktober 2009) van vredesstad Osnabrück (Duitsland). Het boeiende project, dat de interactie belichtte tussen oorlogshandelingen enerzijds en de ‘exploitatie’ van dat gegeven door de media anderzijds, was een ongemeen inspirerende aanzet, en een specifieke focus lag op de esthetische verwerking van deze interactie in de mediakunst. De tentoonstelling, een samenwerkingsproject van o.m. het gerenommeerde European Media Art Festival en het Osnabrückse Erich Maria Remarque-Vredescentrum, ving aan met het relaas van de Varus-slag (exact 2000 jaar geleden); dat in Tacitus’ Annales vreemd genoeg uitgroeit tot een moraliserende uitval tegen de Romeinse decadentie, waarbij de Germaanse leefwijze als verkieslijker naar voren wordt geschoven. De evoluerende communicatiestrategieën waarmee de

oorlogen in woord en beeld ‘verslagen’ worden, vormen een rode draad die doorloopt tot in onze dagen, wanneer de recentste mediaontwikkelingen zelf de aard van de oorlog wijzigen.

Met name het thema “Nieuws uit de oorlog” raakt de problematiek van het journalistieke zelfbeeld, o.a. in de eis van “objectieve nieuwsgaring en -duiding”, die vooral bij de oorlogsverslaggeving vooropstaat. Ook gegevensvervalsing, bedrog en maatschappijkritische onderwerpen dragen bij aan een opzet dat zowel een volwassen als een scholierenpubliek aanbelangt.

Het zal onze lezers bekend zijn dat Erich Maria Remarque, auteur van “Van het westelijk front geen nieuws”, in onze regio aan Duitse zijde actief was en gewond buiten strijd werd gesteld op 31 juli 1917, de aanvangsdag van het Passendaleoffensief (de Derde Slag om Ieper).

Een ander initiatief was de tentoonstelling Oorlogs(ge)zichten (War Faces) van de Brusselse kunstenares Virginie Cornet (zomer 2009 in het Koninklijk Legermuseum, Brussel). Alleen aan de ingang van de tentoonstelling bewandelde de bezoeker het betreden pad van de koude cijfers of de hartroerende brieven. Cornets opzet bracht foto’s van gasmaskers en van gipsen

gietvormen van gasmaskers bijeen met persfoto’s, o.a. uit L’Illustration. Het resultaat was een beeldenreeks die eerder het persoonlijke lijden viseert dan de statistische gegevens, die het menselijke begrip ver te boven gaan. Het meest frapperende aan de Grote Oorlog, volgens Cornet, is dat het de eerste keer was in de geschiedenis dat miljoenen soldaten het opnamen tegen industriële oorlogsmachinerie en te lijden kregen aan tot dusver ongeziene verwondingen veroorzaakt door biologisch en chemisch wapenmaterieel. “De universaliteit van het lijden dat hierdoor werd veroorzaakt, is exact wat ik in mijn werk wil laten zien.”

Alleen spijtig aan Oorlogs(ge)zichten was dat het vrede diende te nemen met een hoek achterin het museum: in een hangar vol militaire vliegtuigen, praalzieke uniformen en vlagvertoon en schrikwekkend wapentuig. De hier zonder meer poëtisch verbeelde menselijke realiteit achter de oorlog had een beter kader verdiend.

Allicht wettigen beide initiatieven eerlang de hoop op een reprise hier of daar. (C.S.)

The Children's Book

Met "Possession" (in 2002 verfilmd) behaalde A. S. (Antonia Susan) Byatt in 1990 de Booker Prize. Tegenwoordig heet deze onderscheiding Man Booker Prize en behalve het prestige van best British fiction zit er ook een aangepast bedrag van 50.000 pond aan vast. "The Children's Book", het nieuwste werk van Byatt, haalde wel de shortlist voor 2009, maar werd niet bekroond. De lijvige (617 pagina's) roman, noem het de kroniek van enkele families, overspant een periode van 1895 tot vlak na de Eerste Wereldoorlog (1919). Als geen ander slaagt A. S. Byatt er in om, in een taal om van te snoepen, tegen de achtergrond van het politieke en culturele leven uit het Engeland van die tijd de interacties van een schare personages - een mix van bestaande en imaginaire - weer te geven met een zodanige geloofwaardigheid dat je als leergierige lezer niet altijd aan het googelen kunt weerstaan. Dan moet je bijvoorbeeld vaststellen dat de keramist Benedict Fludd, werkend in het Romney Marsh, in tegenstelling tot Bernard Palissy (ca. 1510 – ca. 1589) of William de Morgan (1839-1917), een creatie van haar verbeelding is. De Eerste Wereldoorlog, "The Age of Lead", brengt ook in het leven van de families een ommekeer. Zonen, die er bij het begin van de saga al waren of die je geboren zag worden, gaan in dienst; dochters vinden we terug in het Women's Hospital Corps en we ontmoeten hen op vele fronten: Ypres was shattered, its houses burning, its ancient Cloth Hall in ruins... of ...he ran into Julian Cain who was in the trenches opposite Thiepval... of ..."Where did you get hit?" "Passchendaele. I was saved by prompt medical attention..." Sommigen sneuvelen, anderen komen lichamelijk en/of geestelijk verminkt terug, de nasleep zet het verdere leven fel onder druk... A. S. Byatt heeft met "The Children's Book" haar lezers weer op een van die fameuze Britse panorama's vergast waar het lang genieten van is. Als hulp bij de research voor het stuk over de oorlog vermeldt ze haar echtgenoot, Peter Duffy, met zijn uitgebreide kennis van Wereldoorlog 1 en een dito collectie boeken over het onderwerp. Peter

Chasseauds "Rats Alley", een werk over de namen van Britse loopgraven aan het Westelijk Front, is ook bij de bronnen terug te vinden.

Women in the War Zone : Hospital Service in the First World War

De vrouw in dienst van de "medische component" tijdens de Eerste Wereldoorlog, dit is dan weer het onderwerp van enkele recente publicaties. Anne Powell kennen we van "A Deep Cry", haar onvolprezen WO1-poëziebloemlezing. Zij stelde nu "Women in the War Zone : Hospital Service in the First World War" samen. In de gedetailleerde inleiding wijst ze erop dat de "kunst van het helen" altijd al een belangrijke bezigheid van vrouwen is geweest. Daarvoor gaat ze zelfs tot het Nieuwe Testament terug om dan via Hildegard von Bingen (known as one of the first women doctors), de stichting van het Rode Kruis (door Henry Dunant, een man!) in 1863 enz., uit te komen bij de oprichting van het Women's Hospital Corps door Louisa Garrett Anderson en Flora Murray bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog. Met een "Good lady, go home and sit still!" werd hen door het Royal Army Medical Corps aanvankelijk nog deelname aan buitenlandse opdrachten onthouden maar deze stugge "anti-vrouwen-aan-het-front-houding" was, zoals we weten, heel erg tijdelijk... Chronologisch en per "strijdtonel" gerangschikt, bespreekt Anne Powell 51 Britse en Ierse leden van het vrouwelijk medisch personeel daarbij uitgebreid citerend uit hun memoires en/of dagboeken. Na het doornemen van dit boek kan het alleen maar nog duidelijker worden hoe onvervangbaar de bijdrage van deze buitengewone vrouwen was aan het verzachten van het onvoorstelbare lijden in deze hel op aarde, hun werkterrein.

Het kielzog van de oorlog

Wie dus wegens haar afkomst niet in het boek van Anne Powell voorkomt, is de Amerikaanse verpleegster Ellen Newbold La Motte wiens in 1916 verschenen "The Backwash of War. The Human Wreckage of the Battlefield as Witnessed by an

American Hospital Nurse" nu voortreffelijk in het Nederlands werd vertaald door Erwin Mortier ("Godenslaap!") als "Het kielzog van de oorlog". De dertien verhalen en twee bijkomende teksten, gesitueerd in een Belgisch militair hospitaal in de buurt van Roesbrugge, zijn de onverbloemde neerslag (geen betutteling, geen franjes, geen honingzoete romantiek) van wat Ellen La Motte meemaakte. Onder de titel "Helden" beschrijft ze bijvoorbeeld hoe het slachtoffer van een mislukte zelfmoord weer wordt opgekalefaterd tot hij geschikt is voor executie. En we kunnen moeilijk de moeder vergeten die speciaal met een ambulance uit Ieper was opgehaald omdat haar kind zwaar gewond was geraakt en de morgen niet meer zou halen, maar zo snel mogelijk weer naar huis wou omdat het zo druk was in het estaminet van haar man... De schrijfster is een getalenteerd observator van al wat misging – dat was heel wat – aan het front en de presentatie daarvan in een uiterst directe stijl, zonder blad voor de mond, komt bepaald hard over. Het spreekt vanzelf dat de overheid dergelijke het moreel ondermijnende lectuur prompt op de zwarte lijst zette: in 1916 al werd het boekje verboden lectuur in Groot-Brittannië en hetzelfde gebeurde in Amerika toen dit land ook in de oorlog stapte. Ellen zelf hield het als verpleegster niet langer dan een jaar vol en vertrok toen gefrustreerd naar China...

Elsie and Mairi Go to War. Two Extraordinary Women on the Western Front

En nog meer verpleegsters: op donderdag 8 oktober kwam Diane Atkinson in Ieper haar "Elsie and Mairi Go to War. Two Extraordinary Women on the Western Front" voorstellen. De beide dames, Elsie Klocker en Mairi Gooden-Chisholm (de Engelen van Pervijze) kenden we eigenlijk al uit het werk "Op naar de Grote Oorlog: Mairi, Elsie en de anderen in Flanders Fields" dat Patrick Vanleene enkele jaren geleden al schreef. Een hernieuwde kennismaking dus met de twee onverschrokken "most photographed women of the First World War", hun activiteiten aan het front en de moeilijke aanpassingen aan het gewone leven achteraf.

Ivor Gurney and Marion Scott. *Song of Pain and Beauty*

“Ivor Gurney and Marion Scott. *Song of Pain and Beauty*” van Pamela Blevins heeft de grote verdienste dat het de eerste biografie van Ivor Gurney sedert 1978 is en de tot nu toe enige van Marion Scott. Ivor Gurney (1890-1937) vocht aan de Somme en werd in september 1917 slachtoffer van een gasaanval bij Sint-Juliaan. Zijn geestelijke toestand werd ook alsmear slechter en tot aan zijn dood verbleef hij in verschillende instellingen. Marion Scott (1877-1953), op muzikaal gebied uiterst begaafd, ging in 1896, op 19-jarige leeftijd, aan het Royal College of Music studeren waar in 1911 ook Ivor Gurney als jonge student arriveerde. Ondanks het leeftijdsverschil zou er een levenslange vriendschap ontstaan waarbij Marion Scott heel veel tijd stak in het begeleiden van Ivor Gurney’s carrière van dichter en componist, zelfs ten nadele van haar eigen ambities. De faam van Gurney bleef groeien; Marion Scott werd niet meer dan a footnote in twentieth-century music history... Dit komt allemaal uiterst gedetailleerd aan bod. De auteur wil echter zo veel informatie in de tekst kwijt dat de vlotheid van het verhaal er meer dan eens onder lijdt, en ook het kleine lettertype maakt het lezen van de 319 overvolle pagina’s tot een vermoeiende bezigheid. Toch de moeite van de inspanning zeker waard!

ODON, oorlogsdagboek van een IJzerfrontsoldaat

Odon Van Pevenage (Maarke-Kerkem 1893 – Sint-Jacobskapelle 1917) kende aan zijn aantekeningen in het kleine notitieboekje een omstandige titel toe: “Eenige uitlegingen van hetgeen ik gedaan heb en van hetgeen er mij is overgekomen binst den Oorlog 1914-1915.” (sic). Wanneer het strijden minder snel ophoudt dan gedacht, voegt hij er nog “1916-1917” aan toe. Verder hoefde hij niet te gaan... Wat decennialang een gekoesterd familiekleinood was, is nu door Ivan Adriaenssens in keurig Nederlands omgezet en naast vele authentieke foto’s van eigen tekeningen voorzien (Adriaenssens is striptekenaar).

De uitgeverij Lannoo maakte er een parel van een boek van dat het verhaal van de meeslepende verteller Odon – een verslag van zijn tocht die naar die ene fatale ontmoeting zou leiden “op 15 juli 1917, ter hoogte van kilometerpaal 19,500 in de eerste lijn aan de IJzerdijk, grondgebied Sint-Jacobskapelle, in de Belgische sector van het westelijk front” (uit het Nawoord door Piet Chielens) – voor een breed publiek beschikbaar stelt. (F.R.)

Byatt, A. S., The Children’s Book, Chatto & Windus, London, 2009.

Powell, Anne, Women in the War Zone. Hospital Service in the First World War, The History Press, Stroud, 2009.

Mortier, Erwin, Het kielzog van de oorlog (vert. van Ellen N. La Motte “The Backwash of War”), De Bezige Bij, Amsterdam, 2009.

Atkinson, Diane, Elsie and Mairi Go to War. Two Extraordinary Women on the Western Front, Preface Publishing, London, 2009.

Blevins, Pamela, Ivor Gurney and Marion Scott. Song of Pain and Beauty, The Boydell Press, Woodbridge, 2008.

Adriaenssens, Ivan, Odon.

Oorlogsdagboek van een IJzerfrontsoldaat, Lannoo, Tielt, 2009.

Voor de kop geschoten

‘Voor mynen kop niet!’

Een belangwekkend stuk oorlogshistoriek in de marge van het grote krijgsgedruis is het soms prangende verhaal van de Belgische spionageactiviteiten. Tot dusver werd dit oorlogsluik onwillekeurig gekoppeld aan de exploten van de Nederlandse exotische danseres en dubbelspionne (in Duitse loondienst) Mata Hari en, dichter bij huis, van de Westrozebeekse Martha Cnockaert (ook: Cnockhaert of Marthe McKenna). Aan Cnockaerts activiteiten wijdde Roger Quaghebeur zijn monografie Ik was een spionne. Het mysterieuze spionageverhaal van Martha Cnockaert uit Westrozebeke (De Klaproos, 2000) op basis van het eerder te boek gestelde en verfilmde I was a spy (met o.a. Madeleine Carroll, 1933). Bij Roularta Books verscheen zopas het pakkende Voor de kop geschoten van de hand van Jan Van der Fraenen (Torhout), als historicus verbonden aan het Koninklijk

Legermuseum te Brussel. Van der Fraenen verdiende eerder al zijn sporen als coauteur van Passchendale 1917 (2007).

Het veldwerk voor zijn Voor de kop geschoten leverde de auteur eerder af in de vorm van een licentiaatsverhandeling aan de Universiteit Gent. In het voorliggende boekwerk buigt hij zich over de in totaal 277 executies van Belgische spionnen die tussen december 1914 en september 1918 plaatsvonden. Tijdens de Grote Oorlog probeerden naar schatting 8.000 spionnen in bezet gebied op hun manier aan de bevrijding van hun land bij te dragen. Een vierde van hen werd opgepakt en daarvan werd een op de tien ook effectief terechtgesteld. De anderen kwamen met ‘lichtere’ straffen vrij zoals levenslange dwangarbeid of opsluiting in Duitse interneringskampen.

Omdat de schuld van de geëxecuteerden door Duits politieel onderzoek ‘logischerwijs’ bij voorbaat vaststond, waren de processen zelf de facto hooguit een formaliteit. Het fusilleren verliep volgens een standaardprocedure, met vuurpelotons van tien soldaten die elk over één kogel beschikten. Hoewel bij de gefusilleerden ook enkele kleine garnalen zaten, werd er door de Duitsers nauwlettend op toegezien dat bij de executies alle bevolkingslagen gevisieerd zouden worden. De terechtstellingen werden daarmee een factor in een doelbewuste en grootscheepse intimidatiecampagne in bezet gebied. Naast advocaten werden pakweg ook priesters, arbeiders en een huisvader met een gezin van tien kinderen terechtgesteld.

Alles bij elkaar inventariseerde Van der Fraenen zo’n 250 spionagenetwerken, in grootteorde variërend van vijf à twintig (het kleinste) tot zo’n 120 (het grootste) leden. Van het laatste, een wijdvertakt netwerk, werden niet minder dan 15 leden tegen de muur gezet.

De informatie waar de spionnen de hand op konden leggen, werd in de regel met koeriers via Nederland – doorgaans Vlissingen of Rotterdam – naar de Belgische Inlichtingendienst in Folkestone, Groot-Brittannië doorgesluisd. Vanuit

Engeland keerde vitale informatie dan via Frankrijk weer naar het frontgebied terug.

Voor een volgend project stelde Van der Fraenen inmiddels een onderzoek naar de rol van de religie in de frontstreek in het vooruitzicht. (C.S.)

Van der Fraenen Jan, Voor den kop geschoten. Executies van Belgische spionnen door de Duitse bezetter 1914-1918, Roularta, Roeselare, 2009.

Wijtschate 14-18. De strijd om de heuvelrug.

Gelegen op een tiental kilometer ten zuiden van Ieper, leunt Wijtschate aan tegen de West-Vlaamse heuvelrij in Heuvelland. Door haar hoge ligging heeft het steeds een zeer strategische positie ingenomen.

Wijtschate moest bij het uitbreken van de Grote Oorlog absoluut in geallieerde handen blijven. Zoniet, hadden de Duitsers de weg vrij naar Ieper of konden zij via Kemmel-Poperinge doorstoten naar de Franse kanaalhavens. Het dorp, dat hardnekkig verdedigd werd door Franse en Britse troepen, viel uiteindelijk in Duitse handen. Maar de stellingenoorlog brak uit. De Britten voerden in 1915 zonder succes meerdere raids uit tegen strategische plaatsen, zoals Spanbroekmolen, Maedelstede Farm, enz. In 1916 ondermijnden zij de Duitse stellingen door het graven van ondergrondse gangen en tunnels. Daarop graafden de Duitsers ook, maar niet zo diep. Dat leidde tot merkwaardige gebeurtenissen ondergronds aan Petit Bois en elders (Spanbroekmolen).

De Britten veroverden het dorp door de fameuze mijnenlag van 7 juni 1917. Maar zij verloren het dorp opnieuw door de Duitse stormloop naar de Kemmelberg eind april 1918 en dit tot het bevrijdingsoffensief in de herfst 1918. Michel Vansuyt (bestuurslid VIFF) bestudeerde de officiële verslagen van alle Britse, Franse en Duitse regimenten, die in zijn geboortedorp vochten of die er korte of lange periodes gelegerd waren, dit met precieze plaatssituering van hoeve of wijk of gehucht.

Een heleboel anekdotes, frappante feiten en gebeurtenissen worden verteld.

Het boek telt 192 pagina's met meerdere kaarten en 102 foto's (de meeste zeldzaam en nog nooit gepubliceerd). Kostprijs: € 22 (plus € 3 port).

Bestelinformatie:

- Bij de auteur: via overschrijving op rekeningnummer KBC 464-8165531-27 of via e-mail: vansuyt.michel@gmail.com.
- Bij de uitgeverij Groeninghe Drukkerij, Belfaststraat 12, 8500 Kortrijk, KBC IBAN BE90 7380 1253 3432.
- Boekhandels en betere krantenwinkels in Heuvelland en Ieper.

The Dying Light

Wegstervend licht

Een ogenschijnlijk weinig wereldschokkende, maar niettemin beklijvende getuigenis frappeerde ons onlangs in de Britse broadsheet The Observer. Met name is het succesauteur Henry Porter die zijn politieke thriller The Dying Light formeel opdraagt aan ene Jack Garfitt, ordonnans bij zijn grootvader Beauchamp Seymour uit het King's Royal Rifle Corps, die hem met hoogst onorthodox vertoon van dapperheid tijdens de grote oorlog het leven redde.

Het relaas van de feiten voert terug naar de aanvangsdagen van eind oktober 1914 toen stafchef Erich von Falkenhayn het Vierde Duitse Leger tot een frontale aanval sommeerde op de BEF-lijn, die op dat ogenblik grosso modo het traject volgde van de weg Menen-Ieper. Ter hoogte van het dorpje Geluveld sloegen de Duitsers op 29 oktober een bres in de Britse lijn, terwijl de aanwezigheid van de Kaiser in het frontgebied voeding gaf aan het vooruitzicht op een spoedige inname van Ieper door de Duitsers.

De volgende dag was Beauchamp met een zware kogelwonde aan het hoofd op vrijdag 30 oktober naar een Poperingse eerstehulp post afgevoerd, waar blijkens een document van de National Archives verpleegsters nauwelijks een halve dag voordien voor het eerst geautoriseerd

waren zich in hulpposten bij de leniging van de eerste zorgen nuttig te maken.

Voor de verzorging van Seymour, die in de helse omstandigheden in 'zijn' veldhospitaal zonder verder verwijl inoperabel werd verklaard, zou deze regeling te laat zijn gekomen, had Jack Garfitt daar niet anders over gedacht. In tot dusver onopgehelderde omstandigheden, maar geholpen door een natuurlijke overredingskracht speelde hij het klaar Seymour via de Kanaalhavens en een cargoschip voor verdere verzorging naar het Charing Cross Hospital in Londen te laten transfereren.

In plaats van daar op een bedanking of beloning te wachten, nam Garfitt daarop prompt de trein naar Frankrijk terug, waar hij de rest van de oorlog actief bleef, die hij overigens heelhuids overleefde. Hoe hij zijn afwezigheid in zijn eenheid verantwoordde, blijft in het ongewisse, maar het staat buiten kijf dat deze demarche zijn lijfsbehoud makkelijk in de waagschaal had kunnen brengen. Zo werden alleen al in het King's Rifle Corps 57 doodstraffen uitgesproken, waarvan er 11 effectief werden uitgevoerd.

Porters grootvader genas, zij het met een diepe jaap in het hoofd en geconsolideerd met de status van 100% gehandicapte. Kleinzoon Henry Porter legt de opdracht die hij per se in zijn boek wilde uit als een hommage aan de ongebruikelijke trouw van een doodgewone ordonnans – een privélijfwacht en soldaatsknecht – en van het lef en de onverzettelijkheid van diens karakter, waarmee een soldaat zonder invloed of autoriteit het 'toch maar mooi' voor mekaar kreeg om helemaal buiten het boekje of het oordeel van zijn superieuren om, een strijdmakker het leven te redden. (C.S.)

Vrij naar 'I owe my life to an unsung soldier who saved my grandfather' uit de feature FIRST PERSON. The Observer, 2009-08-09, blz. 21.

The Dying Light, Henry Porter, Orion Books, 416 p., ISBN-10: 0753817683 / ISBN-13: 9780752874845

Belangwekkend medianieuws in de aanloop naar de honderdste herdenking van de Grote Oorlog: omstreeks deze tijd zet de VRT het licht op groen voor een tiendelige dramaserie die de Eerste Wereldoorlog opnieuw tot leven moet wekken. De prestigieuze dramaserie, die de voorlopige werktitel *In Vlaamse velden* meekreeg, moet het orgelpunt worden van een crossmediaal totaalproject 2014-2018, 100 jaar later, waarmee de publieke omroep zich opwerpt tot een centrale speler in de herdenking van de Grote Oorlog. De dramaserie, die geregisseerd zal worden door Jan Matthys (bekend van *De bende van Wim*, *Katarakt*, enz.), moet straks een kernrol krijgen binnen het contract dat het productiehuis Menuet van Dirk Impens binnenrijfde.

Een centrale focus in Matthys' serie zal komen te liggen op de manier waarop de 'gewone man' zich door de verschrikkelijke oorlog sloeg. "De oorlog haalt het slechtste, maar tegelijk het beste in een mens naar boven," aldus Matthys.

In Vlaamse velden wordt een drama over een familie die door de krijgshandelingen wordt uiteengerukt. Centraal staat een meisje dat door de oorlog veel te snel volwassen wordt; daarmee mikt de serie ook op een potentieel jonger kijkerspubliek. Voorlopig dient enkel

nog het financiële luik bij het Vlaams Audiovisueel Fonds (VAF) rondgetrokken te worden. De opnamen zelf zijn gepland voor 2012.

De dramaserie moet de motor worden voor een hele rist van andere projecten gecentreerd rond het thema. Zo plant de publieke omroep een overzicht van een reeks documentaires en specifieke evenementen. Wellicht worden daarbij ook de videodocumenten *Soldaten van de Grote Oorlog* en *Achter het Front* (Erik Pertz, 1985), waarin unieke getuigenissen van diverse oud-strijders, opnieuw 'afgeborsteld'.

Bovendien valt veel te verwachten van de verwerking van het archief van de Elfnovembergroep uit Heuvelland, bekend van het volksspel *Nooit* brengt een *Oorlog Vrede* (Vinyl LP Vinyl LP – 1978 Malegijs - J 5278 MP-5-7802), waarvan de VRT vrij onlangs de uitzendrechten verwierf. Vanaf eind jaren zeventig verzamelde deze Elfnovembergroep in een oral history project avant la lettre vijftig getuigenissen van oud-strijders en inwoners van de Westhoek. Ook de toenmalige opzet kwam neer op het compileren, registreren en vrijwaren van het verhaal van 'de kleine man in de Grote Oorlog'.

Inmiddels is de VRT op zijn beurt begonnen met het interviewen van de allerlaatste getuigen van de oorlog. De omroep hoopt zo van een honderdtal eeuwelingen het persoonlijke relaas te vernemen. Met haar 110 jaar is Berthe Van Dommelen de eerste en oudste getuige in de reeks, die de toepasselijke titel 'De Allerlaatste Getuigen' zal krijgen. Met het initiatief wil de VRT naar aanleiding van de honderdste verjaardag van de Eerste Wereldoorlog in 2014 het audiovisuele archief met honderd getuigenissen uit de eerste hand uitbreiden. Het grote militaire verhaal van de wereldoorlog is ondertussen genoegzaam bekend, maar 'De Allerlaatste Getuigen' gaat, zoals gemeld, in eerste instantie op zoek naar de verhalen van de gewone burger en hoe die de periode 1914-1918 heeft beleefd. In de rand van de herdenking ligt het in de bedoeling om het verzamelde archiefmateriaal voor een geïnteresseerd publiek te ontsluiten. Daarmee wordt hopelijk, zij het in extremis, alsnog recht gedaan aan een hoogst belangwekkend, zij het te lange tijd schromelijk onderbelicht gebleven stuk historiek dat onze regio op de wereldkaart plaatste. (C.S.)

TERUGBLIK / KORT

18 september 2009: VIFF-nocturne "Till we meet again, a tribute to Jim Robinson".

17 oktober 2009: VIFF-daguitstap naar Harderwijk, Amersfoort en Doorn. Lees het verslag in dit nummer.

10 november 2009: Elfnovemberlezing "Hun stem nog steeds met ons – Soldaten van de Grote Oorlog en hun bedreigde woorden" door journalist, auteur en Midden-Oosten-correspondent voor de Britse krant *The Independent*, Robert Fisk. (Zijn tekst is raadpleegbaar

via www.vlaamsvredesinstituut.eu.) Daarna zong de sopraan April Frederick, aan de piano begeleid door Amy de Sybel, liederen die Ivor Gurney componeerde op teksten van Edward Thomas, W. B. Yeats, Siegfried Sassoon, Robert Brooke, Francis Ledwidge ... en zichzelf.

18 en 19 november 2009: "Als een uit de hand gelopen semantische kwestie? De Grote Oorlog en de Nederlandse literatuur." Organisatie: IFFM.

VOORUITBLIK / KORT

14 mei tot 16 mei 2010: Driedaagse fronttoer: Chemin des Dames – Argonne – Verdun.

Om in te schrijven: gelieve de persoonlijke uitnodiging af te wachten.

26 mei tot 30 mei 2010: 'Chinese workers in the First World War'. Internationale conferentie over de inzet van Chinese arbeiders tijdens de Eerste Wereldoorlog (Boulogne-sur-Mer en Ieper).

Meer info: <http://www.iccwww1.org/Conference-2010/Home.html>

Wat mij onwillekeurig frappeert in een gedicht van de Britse poet-laureate Carol Ann Duffy is de onbezonnen gedachte dat zo'n oorlog overzienbaar zou kunnen zijn in ruimte en tijd. Gesteld dat, dan wordt zo'n oorlog ineens een soort videogame, een manipuleerbaar gegeven, een brok omkeerbare realiteit. Die knoop uit Duffy's gedicht wilde ik ook in mijn versie: de verbeelding van de omkeerbaarheid van de geschiedenis als een filmrol die je terugspoelt en een realiteit die je ongedaan kunt maken. Die wilde gedachte bleef hangen toen ik aan het werk ging om haar tekst naar mijn hand te zetten. De geïnformeerde lezer vangt woordelijke echo's op van Owen, die voor hetzelfde geld van Thomas of Rosenberg of Sorley of Blunden konden komen. 'Mijn' kernzin telt drie woorden: "je gaat af". Na het afzweren van de zoete ("dulce") of eervolle ("decorum") heldendood houdt de soldaat het voor bekeken; hij verlaat zijn strijdtoneel, waarna de tekst breedvoeriger wordt, want alle opties liggen nu weer open. De slotregels illustreren diezelfde kracht en tegelijk onmacht van het literaire bedrijf. Poëzie, en bij uitbreiding alle literatuur, is een droomfabriek van tekens die voorhouden dat het onmogelijke denkbaar wordt – een kortstondige illusie, meer niet. Want neen:

de poëet is geen Olympische godheid, geen deus ex machina die straks wel eventjes orde op zaken komt stellen als het voor de stervelingen weer uit de klauwen gaat lopen. Daarom ook geen punt aan het eind van dit gedicht. Als het kón, dan zou de poëzie, ja. Maar daarmee is dan ook alles gezegd, want dat kán ze niet. (C.S.)

Last Post

gedicht naar Carol Ann Duffy

'In all my dreams, before my helpless sight,

He plunges at me, guttering, choking, drowning.'

Als een gedicht het achterstevoren kon vertellen, te beginnen dus op dat moment waarop schrapnel je neermaaide in het stinkend slijk... maar je staat op, verbaasd, ziet geplengd kwaad bloed omhoog sijpelen uit het slijm en ingeslikt worden in zijn wonden; ziet slierten en slierten Britse jongens terugrollen de eigen loopgraven in, de foto's van huis kussen – moeders, liefjes, zussen, jongere broers met geen verhaal ditmaal over dood en dood en doodgaan.

Dulce – niets daarvan – Decorum – neen – Pro patria mori.

Je gaat af.

Je gaat af; dropt je geweer (bajonet nog gefixeerd)

zoals ook al je maten doen –

Harry, Tommy, Wilfred, Edward, Bert – en steekt een sigaretje op.

Er is koffie te krijg op het pleintje, warm Frans brood

en de zoveelduizend doden

schudden vastgekoekt slijk uit hun haar staan in het gelid want straks naar huis.

Versgeboren,

zet een kerel voor de massa Tipperary in, bevrijd

van Geschiedenis; de glimmende,

gezonde paarden oké goed voor helden, koningen.

Je leunt tegen een muurtje,

je talloze miljoenen levens kunnen alle kanten op

en puilen nog van liefde, werk, kinderen, talent, Engels bier, gezond eten.

Kijk hoe de dichter zijn zakboekje

wegmoffelt en monkelt.

Als poëzie het waarlijk achterstevoren kon vertellen,

dan zou ze

FRONTZICHT

Een overzicht van de belangrijkste tentoonstellingen

Tot 3 januari 2010:

Louis Raemaekers, oorlogsgetuige. Overzichtstentoonstelling van zijn bijtende anti-Duitse spotprenten en latere karikaturen. In Flanders Fields Museum, Ieper – www.inflandersfields.be

Tot 3 januari 2010:

Van 'Heiligabend 1914' tot 'X-mas 1918'. Dossiertentoonstelling: kersttaferelen en objecten uit de oorlogstijd. Wisselvitrine, In Flanders Fields Museum, Ieper – www.inflandersfields.be

Tot 14 maart 2010:

– 'Travaux d'élèves. Réalisations issues des ateliers menés avec des élèves de Picardie'. Stripverhalen over 'La Grande Guerre' gemaakt door leerlingen uit het lager en middelbaar onderwijs van het

departement Picardië.

– 'Cicatrices de guerre(s)'.

16 verhalen met als thema 'La Grande Guerre' gerealiseerd door striptekenaars uit Picardië.

Historial de la Grande Guerre, Péronne – www.historical.org

Tot 11 april 2010:

'Hondse oorlog! Dieren in de oorlog 1914-1918'.

Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis – www.klm-mra.be

Tot 31 oktober 2010:

Horrible Trenches™: Terrible Trenches Exhibition.

Tentoonstelling voor jong en minder jong over het leven in de loopgraven met "experimenteermogelijkheden". Imperial War Museum, Londen – www.iwm.org.uk

Tot 11 november 2011:

Passerelle van de hoop.

Met de waarheidsgetrouwe reconstructie van deze houten loopbrug of passerelle kan de bezoeker de site betreden en het 'gevoel' krijgen te wandelen doorheen een in WO 1 onderwater gezet gebied. Langs de loopbrug zijn foto's op weerbestendige kunststof te zien uit het boek "365 Foto's/Photos/Images/Bilder 1914-1918".

Ijzertoren, Diksmuide – www.ijzertoren.org

Van 25 februari tot 24 mei 2010:

'Fritz Haber'.

Stripverhaal van David Vandermeulen over de Duitse Nobelprijswinnaar chemie (1918) die aan de basis lag van de chemische oorlogsvoering. Historial de la Grande Guerre, Péronne – www.historical.org

www.vriendeninlandersfields.be - info@vriendeninlandersfields.be

Vrienden In Flanders Fields Museum